

Yasmut Toğan, H. (2017). The Examination of Political Partipation in The Context of Educational Level, Gender & Psychological Variables. *International Journal of Educational Policies*. 11 (2), pp. 99-128

ISSN: 1307-3842

The Examination of Political Partipation in The Context of Educational Level, Gender & Psychological Variables¹

Hümeyra Yasmut Tođan²

Ministry of National Education, Turkey

Abstract

This study is aimed at searching political participation in the context of demographic variables as education, gender and psychological variables as political efficacy and the locus of control. In many researches about political participation the existance of the two kind of variables together is very limited. Therefore, in this study that hoped to contribute both psychology and political science literature, the two kind of variables take charge of and the relations are investigated between each other and political participation. The results of the investigation was discussed by comparing the literature with realizing the socio-political conditions.

Keywords: *Political Participation, Gender, Education Level, Locus of Control, Political Efficacy*

---

¹ Bu alışmada kullanılan veri Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof.Dr. Gülden Güvenç'in danışmanlığında 2006 yılında hazırlanan "Politik Katılımın Eğitim Düzeyi, Cinsiyet ve Psikolojik Değişkenler Bağlamında İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden alınmıştır.

² Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı doktora öğrencisi. hyasmut@gmail.com

Siyasal Katılımın Eğitim Düzeyi, Cinsiyet ve Psikolojik Değişkenler Bağlamında Değerlendirilmesi

Söz konusu araştırma, politik yeterlik, kontrol odağı gibi psikoloji alanyazınına ait kavramlarla eğitim düzeyi, cinsiyet gibi demografik değişkenlerin ilişkisinin siyasal katılım türleri ve sıklığı üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu açığa çıkarabilmek amacıyla yürütülmüştür. Nicel veri toplama araçları kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada elde edilen sonuçlar, anılan değişkenler arasında bir takım ilişkiler bulunduğuna dair bize veri sağlarken bu ilişkinin yönü ve biçimi konusunda daha derinlikli analizlere ve yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğu da bir gerçektir.

Siyaset Psikolojisi ve Kilit Kavramlar: Siyasal Katılım

Politika-birey ilişkisinin kurulduğu araştırmalarda sıklıkla karşımıza çıkan kavramların başında siyasal katılım (politik katılım) gelmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde katılımın türünün, şeklinin ve kimler tarafından gerçekleştirildiğinin yanı sıra katılımı etkileyen faktörlerin de sıklıkla incelendiği ancak kavramın ortak ve genel kabul gören bir tanımının olmadığı görülmektedir (Kalaycıoğlu, 1986). Kimi araştırmacılar eylemin niceliği üzerine vurgu yaparken kimilerinin ise siyasal katılımın türü ve düzeyine göre siyasal katılımı tanımladıkları görülmektedir.

Verba, Nie ve Kim'e göre (1971) siyasal katılım, hükümette yer alacak kişilerin kim olacağını belirleme ya da onların verecekleri kararları etkileme amacıyla sıradan vatandaşların *doğrudan ya da dolaylı olarak* gösterdikleri eylemlerdir. Bu eylemler, başta oy verme davranışı olmak üzere, parti ve kampanyalarda çalışmayı, politik toplantılara ve protestolara katılmayı, toplum yararına çalışmayı vb. davranışları içerir. Siyasal katılımın yukarıdaki tanımlamaya benzer bir başka tanımını da Verba, Scholozman ve Brady (1995) yapmıştır. Onlara göre siyasal katılım, "hükümetin eylemini, kamuoyu yoluyla doğrudan ya da yönetime gelecek insanların seçimiyle dolaylı olarak etkilemeye yönelik niyeti ya da etkiyi barındıran her tür eylemdir." Politikaya değişik biçimlerde katılan yurttaşlar, sorunlarını ve isteklerini kendilerini

yöneten liderlere ilettikleri gibi halkı ilgilendiren sonuçları etkileyebilme fırsatına da sahip olurlar (Verba, Scholozman, Brady ve Nie, 1993).

Siyasal katılımın tüm tanımlarının dört temel kavramı içerdiği söylenebilir. “Eylemler ya da aktiviteler, sıradan vatandaşlar, politika ve etki”. O halde siyasal katılım, sıradan vatandaşlar tarafından bazı politik sonuçları doğrudan etkilemek üzere yapılan eylemler şeklinde tanımlanabilir. Yukarıda sayılan bu dört faktör -eylem, vatandaş, etki ve politik sonuçlar- katılımın çerçevesinin çizilmesinde önemlidir (Brady, 1991).

Brady’e göre (1991), siyasal katılımın ilk kavramı olan eylemle, bireyin politik süreçte yapıp ettikleri tanımlanır. Bireyin politika hakkındaki düşünceleri, yönelimi ya da eğilimi, onun siyasal katılımını tanımlamaz. Bir başka deyişle politik yeterlik, politika hakkında bilgi sahibi olma, partizanlığın kuvveti ya da politik eyleme geçmeyi onaylayıp onaylamamak siyasal katılım sayılmaz. Öte yandan, siyasal eylem; politikayı etkileme yönünde (doğrudan ya da dolaylı), seçimler süresince ya da seçimler dışında gösterilip gösterilmemesine bağlı olarak sınıflanabilir. Bu sınıflandırma Tablo1.’de verilmiştir.

Siyasal katılımın tanımlanmasında araştırmacıların kavrama yaklaşımları çok önemlidir. Bazı araştırmacılar eylemin amacını göz önünde bulundurarak farklı aktiviteleri katılım kapsamında değerlendirirken (Brady, 1991; Verba, vd. 1993) bazı araştırmacılar bu aktivitelere ek olarak psikolojik katılım (psychological involvement) olarak adlandırılan ve “vatandaşların politika ve halkı ilgilendiren olaylar hakkındaki bilgisi ve bunlarla ilgilenme derecesi” olarak tanımlanan kavramı siyasal katılımın bir alt boyutu olarak ele almışlardır. Sosyolojik (eğitim, cinsiyet, yaş vs.) ve psikolojik (kontrol odağı, politik yeterlik vs.) değişkenlerin birlikte ele alınarak katılıma etkilerinin tartışıldığı bu tür araştırmalar ise oldukça azdır (Cohen, Vigoda ve Samorly, 2001).

**Tablo 1. Politik Eylemin Eylem Yaklaşımına Göre Sınıflanması
(Brady, 1991) Düzelttilerek alınmıştır**

I.Politikayı Dolaylı Olarak Etkilemeye Yönelik Eylemler	A.Politika hakkında tartışmak.	
	B.İnsanları bir şey yapmak üzere ikna etmeye çalışmak	
II. Politik Sistem Tarafından Yönlendirilen ve Seçimleri Kapsayan Eylemler	A.Oy vermek	1.Oy verme niyeti 2.Kayıt olma 3.Oy kullandığını bildirme 4.Ebeveynin kullandığı oy
	B.Kampanya faaliyeti	1. Mitingler 2.Kampanyada Çalışma 3.Sembolleri kullanma (amblemler) 4.Para yardımında bulunma
	C.Partiye ya da politik bir topluluğa üye olma	
III. Seçime Yönelik Olmayan Eylemler	A.Geleneksel olanlar	1.Resmi olmayan topluluklara katılma 2.İlişki kurma 3.Örgütsel üyelik 4.Mitinglere katılma
	B.Geleneksel olmayanlar	1.Dilekçe imzalamak 2.Yasal gösteri 3.Boykot 4.Greve katılmak 5.Kira ya da vergi ödemeyi reddetmek 6.Binaları işgal etmek 7.Trafiği kapatmak 8.Mülke zarar vermek 9.Terörizm ve suikast

Politik ilgi ve eğilim, katılım şeklinde değerlendirilen kavramlar olmasa bile siyasal katılımı dolayımlayan ve katılımı yüksek ilişkiye sahip olan kavramlardır (Brady, 1991). Yapılan çalışmalar, siyasal katılım ile politika hakkında bilgi sahibi olma ve politikayla ilgilenme arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermiştir (Cohen vd. 2001; Kapani, 2003).

Danziger (1998), siyasal katılım alanında son yıllarda yapılan çalışmalarda iki önemli değişikliğin olduğunu vurgulamaktadır. Bunlardan ilki, siyasal eylemin tek boyutlu (hiyerarşik) bir eylem olmadığına daha net hale gelmesidir. Geçmişteki araştırma bulgularının aksine bireyin kolay bir siyasal eylemde bulunmasından (örneğin oy kullanmasından) onun, daha zor bir siyasal eylemde de (örneğin politikacılarla iletişim kurmak) bulunabileceği sonucunun çıkarılması doğru değildir. Çünkü artık, bireyin katılım türünün onun kişisel ve çevresel özelliklerine göre farklılaşabileceği bilinmektedir. Bir diğer önemli değişim ise geçmiş yıllardaki araştırmaların yalnızca daha geleneksel olan siyasal katılım türlerine odaklanırken günümüz araştırmalarının geleneksel olmayan eylemleri de kapsamasıdır.

Siyasal katılıma ilişkin yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, kavramın sınırlarını çizmek oldukça zordur. Siyasal katılım konusunda ortak bir kavramsallaştırmaya ulaşılabilmesi için, eylemin, “kimin tarafından, ne şekilde ve ne kadar yapıldığı” sorularına yanıt bulmak gerekmektedir (Kinder, 1998). Bu çalışmada siyasal katılım, Kalaycıoğlu’nun (1986) tanımına paralel olarak, “kişilerin siyasal liderlerin verebilecekleri veya verdikleri kararları etkileyebilmek için giriştikleri, liderlerin seçilmelerini veya seçilmelerinden sonra alacakları kararları etkilemeye yönelik eylemlerin tümü” olarak ele alınacaktır.

Siyasal Katılımda Cinsiyet Faktörü

Cinsiyet açısından kadınlarla erkeklerin siyasal faaliyetlerinin türünün ve bunların altında yatan psikolojik süreçlerin birbirinden hangi yönleriyle farklılaştığı konusunda çok az sistematik araştırma olduğu ileri sürülmektedir (Scholozman, Burns, Verba ve Donahue, 1995).

Cinsiyetin siyasal katılımı ile ilişkisinde biyolojik cinsiyet farklılığının nicel ve nitel olarak yarattığı fark üzerinde durulur. Toplumsal cinsiyet (gender), bireyin biyolojik cinsiyetiyle bağlantılı olan sosyal psikolojik yüklemeleri, kişisel özellikleri ve sosyal beklentileri ifade eder (Baron ve Byrne, 2000).

Siyasal katılım araştırmalarında sıklıkla karşılaştığımız feminist kuram, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı tümünden reddederek sosyalleşme sürecinde ve sonrasında yaşanan deneyimlerin (örn. annelik) toplumsal cinsiyeti kazanmadaki önemini vurgular. Pek çok feminist kuramda erkeklere kıyasla kadınların daha özgeci (alturistic), daha ilişkisel, daha barışçı ve korumacı oldukları, diğer insanlarla ilişkilerinde daha özenli davrandıkları öne sürölmektedir. Bu durum siyasal katılımı uyarlandığında kadınların halk sağlığı, uluslararası barış, kadın ve çocukların korunması gibi konularda daha aktif rol aldıkları gözlemlenmektedir. Aynı şekilde, kadınların anti-militarist yönlerinin erkeklere oranla daha güçlü olduğu ve bu konudaki eylem ve etkinliklere daha fazla katıldıkları da elde edilen bulgular arasındadır (Conover ve Sapiro, 1993; Scholozman vd. 1995).

Araştırmacılara göre bu farklılık, toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesine bağlı olduğu kadar kadın ve erkek arasındaki bilişsel ve duyuşsal farktan da ileri gelmektedir. Bu ifade, Benett ve Benett'in (1989) geleneksel cinsiyet rolü nedeniyle kadınların politikayla daha az ilgilendikleri ve dolayısıyla siyasal faaliyetlere katılımlarının da daha az olduğu yönündeki görüşünü destekler niteliktedir.

Sonuç olarak, kadınların ve erkeklerin siyasal katılımlarını ve politik tutumlarını birbirinden ayıran pek çok değişken mevcuttur. Bu değişkenler arasında biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet farklılığının yarattığı siyasal katılım farklılaşmasını, sosyo-ekonomik düzeyin etkilerini, feminist farkındalığın etkilerini sayabiliriz (Howell ve Day, 2000). Ancak unutulmaması gereken nokta, bu değişkenlerin tümünün katılımı bir bütönlük arz ettiği ve değişkenlerin birbirinden kesin çizgilerle ayıramayacağıdır.

Eğitim ve Siyasal Katılım İlişkisi

Siyasal katılımın araştırıldığı çalışmaların çoğunda cinsiyetle birlikte ele alınan demografik değişkenlerin başında eğitim gelmektedir.

Eğitimle katılım arasında güçlü bir ilişkinin varolduğu bilinmektedir. Ancak, eğitimle katılım ilişkisi kurulurken dikkat edilmesi gereken nokta, katılımın türü ve katılımın düzeyi arasındaki ayrımdır. Eğitim düzeyinin yüksek olması ile katılım seviyesi arasında pozitif bir ilişki varken aynı türden bir ilişkiyi katılımın çeşitliliğinde veya niteliğinde yakalamak pek mümkün değildir. Eğitim düzeyinin katılımı dolaymlayan bir yapısı olduğunu gözden kaçırmadan etki eden diğer değişkenleri birlikte incelemek daha uygundur (Baykal, 1968).

Eğitimle katılım arasındaki ilişki kuramsal olarak farklı şekillerde ele alınabilmektedir. Yurttaşlık eğitimi hipotezine (civic education hypothesis) göre eğitim, katılım için gerekli yeterlikleri (okuma-yazma gibi) sağlamakta ve demokratik işleyişi anlamak ve kabul etmek üzere gereken bilgi düzeyini (adayları değerlendirme ya da tercihlerini ifade etme) sunmaktadır. Bu bağlamda eğitim düzeyinin yükselmesi, yurttaşlara demokratik bir sistemin muhafaza edilmesi için politik eylemin ne derece önemli olduğunu anlamada da yardımcı olur. Elbette sadece eğitim düzeyinin yükselmesi bu yeterlikleri sağlamaz. Eğitim aynı oranda kişinin siyasal tercihlerini tanımlayabilmesi, politikayı anlayabilmesi ve politikaya ilgisini canlı tutabilmesi yönünde bir içeriğe sahip olmalıdır (Hillygus, 2005). Eğitimin siyasal katılıma nasıl ve ne yönde etki yaptığına dair bir başka belirleme sosyal ağlar hipotezi (social network hypothesis) olarak karşımıza çıkar. Bu teoriye göre eğitim bireye siyasal katılıma dair kazandırdığı bilgi ve becerilerin yanısıra aynı zamanda bireyin sosyal ilişkiler ağını da belirleyen bir unsurdur. Eğitim seviyesi yüksek olan kişiler sosyal ya da politik olarak önem arz eden sosyal ağlara daha yakın olmakla politika bilgisine daha kolay sahip olabilmekte veya bu ağlarda siyaset üzerine yapılan tartışmalar, siyasete katılma eğilimini güçlendirebilmektedir (McClurg, 2003). Son olarak siyasal meritokrasi hipotezine (political meritocracy hypothesis) göre eğitim doğrudan siyasal katılımı arttırmamakla birlikte daha zeki çocuklar okula devam etmekte ve daha yüksek oranlarda

siyasal katılım göstermektedirler. Bu durumda 'zeka' hem okulu hem de siyasal katılımı üreten bir unsurdur (Hillygus, 2005)

Görgül araştırmalardan edinilen sonuçlarda kısmen de olsa adı geçen hipotezleri doğrulamak adına veriler bulmak mümkündür. Abramson, Aldrich ve Rohde, (1987)'a göre, yüksek eğitim almış bireyler siyasete katılımı arttıran tutumlar geliştirirler ve özellikle oy vermeyi bir görev olarak kabul ederek siyasal açıdan etkili olabileceklerini düşünürler. Almond ve Verba da (1963), Amerika, İtalya, Meksika, İngiltere ve Almanya'yı kapsayan karşılaştırmalı çalışmalarında eğitim düzeyinin siyasal katılım şekillerine etkisinin ülkeler temelinde farklılaştığını ve eğitimin siyasal katılımın en önemli belirleyicisi olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmadaki sonuçlara göre; Amerika, İngiltere ve Almanya'daki eğitimsiz (ya da düşük eğitimi) grubun, İtalya ve Meksika'daki eğitimsiz gruba kıyasla siyasete ilgisi ve katılımı daha yüksektir. Amerika merkezli olmakla eleştirilen bu çalışmada eğitimin siyasal katılıma nasıl bir etki yaptığı muğlaktır. Araştırmanın yapıldığı yıllarda eğitimin kitleselleşmesi ve eğitime erişim engellerinin varlığı göz önünde bulundurulduğunda salt eğitim düzeyinin değil, tıpkı politik yeterlikte olduğu gibi, diğer bazı değişkenlerin de (ekonomik durum, cinsiyet, siyasal kültür) dolaylımsıyıcı etkisini gözden kaçırmamak gerekir. Alınan resmi eğitimin düzeyi arttıka bireylerin siyaset üzerinde etki sahibi olabileceklerine dair inanaları da artmış ve bu da siyasal katılımlarını yükseltmiş olabilir.

Axford ve Rosamond (1997) ise Almond ve Verba'nın (1963) alışmasındaki sonuca benzer bir yorum getirmektedirler. Onlara göre, eğitim düzeylerinin kültüre göre karşılaştırılması çok da güvenilir sonuçlar vermez. Çünkü her bir ülkedeki eğitim düzeylerinin (örn, lise eğitimi) birbirine denk düşmesi mümkün olmayabilir. Bununla birlikte, eğitim seviyesinin yükselmesi katılımın türünü farklılaştırdığı gibi miktarını da yükseltir. Genel bir bakışla, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olan bireylerin siyasal katılımlarının da yüksek olduğu söylenebilir. Eğitim düzeyi yüksek olan bireyler ise, sosyo-ekonomik durumlarının sağladığı imkanlara dayalı olarak daha fazla katılım gösterirler.

Milbrath da, (1969) sosyo-ekonomik düzeyin (özellikle eğitimin) siyasal katılımı doğrudan ilişkili olmadığını ifade eder. Ona göre, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip kişilerin özgüvenlerinin (self confidence) gelişkin olması beklendiğinden bu kişilerin siyasal katılımında bulunmaları doğal kabul edilmelidir. Bu da genellikle eğitim düzeyi yüksek kişilerde gözlenebilen bir özelliktir. Özgüven ve politik yeterlik istatistiksel olarak kontrol edildiğinde, eğitim düzeyiyle siyasal katılım arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Çevre, kişilik özelliklerini (personality traits) etkileyerek politik katılıma dolaylı bir etki yapmaktadır.

Abramson vd. (1987) 1924'ten 1984'e kadar Amerika'da yapılan ulusal seçimlere katılımı araştırdıkları retrospektif çalışmalarında eğitim ve seçimlere katılım arasında güçlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Araştırmacılar, Amerika'da seçimlere katılım konusunda eğitimin temel değişken olduğunu ifade etmişlerdir. Onlara göre “iyi eğitilmiş” Amerikalılar politik olarak etkili olabilmenin yolunun seçimlere katılmaktan geçtiğini düşünmektedirler ve oy vermenin temel bir vatandaşlık görevi olduğu yönündeki inançları çok kuvvetlidir.

Kalaycıoğlu'nun (1986) Türkiye'de siyasal katılıma etki eden değişkenleri araştırdığı çalışmasında vardığı sonuçlar, Milbrath'ın (1969) bulgularını destekler niteliktedir. Kalaycıoğlu, sosyoekonomik statünün siyasal katılıma doğrudan etki yapmadığını, siyasal kaynaklardan ve eğiliminden bağımsız olarak yüksek sosyoekonomik düzeye (SED) sahip olanların katılımlarının da yüksek olacağı sonucuna varmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bunun yerine, SED'in siyasal ilgi ve siyasal bilginin belirlenmesinde dolaylı bir etkisinin olduğunu belirtmek gerekir.

Bireylerin eğitim seviyelerinin yükselmesi, toplumda aranan meslekleri edinmelerini ve toplumdaki konumlarının belirginleşmesini beraberinde getirmektedir. Örneğin, bu grupta yer alan kadınların siyasete ilgileri çoğalmakta, dolayısıyla eğitim düzeyinin yükselmesi onların siyasi partiye üyelik oranları ve siyasal katılımlarını dolaylı olarak arttırmaktadır (Çam, 1977, Kışlalı, 2003; Öztekin, 2003,). Sosyo-ekonomik faktörler ile katılım arasında “evrensel” bir ilişkinin bulunduğu söylenemese bile, sosyo-

ekonomik faktörlerin farklı politik bağlamlara ve tarihsel olaylara bağlı olarak değiştiğini ve bunun da katılıma dolaylı bir etki yaptığını dile getirmek mümkündür.

Siyasal Katılımı Anlama Çabasında Bireysel Psikolojik Süreçlerin Yeri

Bilindiği üzere siyaset psikoloji araştırmacılarının çıkış noktalarından biri de siyaset davranışı bütünlüklü olarak kavrama çabasının, bağlam analizlerinin yanında bireylerin algı, tutum ve inançlarının analizini zorunlu kılmasıdır. Elster (1993) Siyaset Psikoloji adlı çalışmasında bir noktanın altını çizer. O'na göre, siyaset psikoloji disiplinde kuramsal arayışlardan ziyade bireylerin siyaset eylemlerinin nedenlerini keşfetmek çok daha önemlidir. Zira bireylerin psikolojik 'oluş'ları onların sosyolojik olarak oluşturdukları gerçekliği anlamada önemlidir.

Siyaset psikoloji araştırmalarında karşımıza çıkan kavramlardan biri olan **kişisel kontrol** kavramı, sosyal öğrenme modeline dayanan bir kavramdır. Sosyal öğrenme kuramında kişisel kontrol, kişisel özellikler ve daha önceden yaşanmış deneyimlerin ilişkisinden doğan bir beklentiyi yansıtır (Renshon, 1974). Bazı bireyler için yaşadıkları olayların sonuçları, kendilerinin, o sonucu elde etmek için gösterdikleri kişisel özelliklerine (treyları, yetenekleri, tutumları vb.) ya da çabaya bağlıdır ve bu düşünce onları hedefe ulaşmak için çaba göstermeye, eylemde bulunmaya iter. Bazıları ise olayların sonuçlarıyla kendi davranışları arasında bir ilişki kuramazlar. Sonucu, şans, kader, talih ya da güçlü olan diğerleri gibi kendileri dışındaki faktörlere yüklerler ve çaba göstermenin gereksizliğine inanarak eylemde bulunmaktan kaçınırlar (Carmines, 1980; Lefcourt, 1991; Leone ve Burns, 2000). İçsellik, beklenen bir sonucun, kişinin kendi davranışlarından ya da kendisi dışındaki faktörlerden kaynaklanacağına inancın derecesiyle ölçülürken, eylemin sonucunu değerlendirmede temel ilke dışsal (external) ve içsel (internal) faktörlere verilen "görelî önemdir" (Doise ve Staerklé, 2002).

Kişisel kontrol treytini kavramsallaştırarak alanyazında çeşitli kişilik yapıları ve davranışlarla ilişkisini kuran ve kontrol odağını (locus of control) tanımlayan kişi Rotter olmuştur (Carmines, 1980). Rotter, yukarıda sözü edilen birinci gruptaki bireylerin (olayların sonuçlarını kendi davranışlarıyla kontrol

edebileceği inancını taşıyan bireyler) içsel kontrol odağına, ikinci gruptaki bireylerin ise (olayların sonuçlarının şans, kader, talih gibi kendisi dışındaki güçler tarafından kontrol edildiği inancını taşıyan bireyler) dışsal kontrol odağına sahip olduklarını ifade eder. Rotter'a göre bireyin yaşamındaki pekiştireçler ve bunların yarattıkları sonuçlar kontrol odağının alacağı yönü belirlemede büyük önem taşır (Akt:Renshon, 1974).

Araştırmalar, içsel kontrol odağına sahip kişilerin kendi düşüncelerinin doğru olduğuna inanarak bu yönde davranmak için her türlü engeli aşma eğilimde olduklarını göstermektedir. Bu yönüyle içsel kontrol, kişinin, davranışı ile durumları ya da sonuçları değiştirebileceği şeklindeki yorumundan ibaret olduğu yukarıda belirtilmişti. Kişinin kendi davranışı hakkındaki bu yorumu ise alanyazında zaman zaman kişisel kontrolle birlikte kullanılan öz yeterlik (self efficacy) terimini karşımıza çıkarmaktadır.

Rotter'ın kontrol odağı kavramını tanımlamasıyla birlikte kavramın politik tutum ve davranışlar ile ilgisi de araştırılmaya başlanmış, politik kuramlar bireyin içsel ya da dışsal kontrol hakkındaki inançlarını ve bu inançların onların politik davranışları üzerindeki etkisini önemser hale gelmiştir. İnançların politik eylemle ilişkisinin kurulduğu araştırmalarda varılan sonuçları iki temel kuram açısından değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki olan yetkinlik kuramına göre (competence theory) içsel kontrol odağına sahip kişiler politikaya katılım konusunda daha güçlü tutumlar taşırlar. Kişisel kontrol hissinin yüksek olması aynı zamanda, politik yeterliğin yüksek olmasına da yol açmakta ve bu da katılımı arttırıcı bir rol oynamaktadır. Kişisel kontrolü yüksek olan bireyler, politik amaçlarını gerçekleştirmek için başkalarının çabasını beklemektense politik sisteme doğrudan müdahale etmeyi tercih etmektedirler. Bununla birlikte, siyasal arenada varolmamaları durumunda hükümetin, kendi taleplerini gerçekleştirmesinden sorumlu tutulamayacağını da düşünmektedirler (Carmines, 1980).

Siyasal katılımı etkileyen psikolojik faktörler arasında yeterlik duygusunun öneminin vurgulanması gerekmektedir. "Yeterlik duygusu, kişinin kendi eylem ve davranışı ile çevresine ve olayların akışına etkide bulunabileceği inancını taşıyıp taşımadığını ifade eden bir kavramdır". Bazı

bireyler sözkonusu inanca sahipken bazıları da kendilerini olayların akışını etkileyecek yeterlikte görmezler (Kapani, 2003). Bu duyguyu siyasal katılım içinde değerlendirdiğimiz zaman karşımıza, Kapani'nin (2003) “etkinlik duygusu” olarak adlandırdığı **politik yeterlik** ‘**political efficacy**’ kavramı çıkar.

Politik yeterlik, politikaya katılımı etkileyen psikolojik değişkenler içinde kuramsal olarak en fazla önem taşıyanıdır (Niemi, Craig ve Mattei, 1991; Verba vd., 1995). Anılan kavram, bireyin siyasal ve sosyal değişimin mümkün olduğuna ve kendisinin de bu değişimde rol oynayabileceğine dair inancını ifade eder. Böylelikle birey, siyasal katılımının toplumda değişim yaratacağına inanır.

Politik yeterliğin boyutları konusunda ise farklı görüşler mevcuttur. Kavramın ilk ortaya atıldığı yıllarda düşük ya da yüksek olarak tek boyut üzerinden değerlendirilen yeterlik, ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalarda, içsel (internal) ve dışsal (external) yeterlik olmak üzere iki boyuta ayrılmıştır. İçsel yeterlik, kişinin siyasal süreçleri anlama ve bunlara katılabilmedeki yeteneği ve etkili olabileceğine dair inancını ifade ederken, dışsal yeterlik, kişinin siyasal sistemin ya da politikacıların onları etkileme çabasında olan bireye karşı sorumlu olduğuna ve yurttaşların taleplerinin hükümeti etkileyebilme gücünde olduğuna dair inancı ifade etmektedir.

Araştırmacıların siyasal katılım ile politik yeterlik konusunda uzlaştıkları temel nokta, iki değişken arasında bir ilişki olduğudur.

Cinsiyet ve eğitim açısından değerlendirildiğinde, erkeklerin politik yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Erkekler, sıradan vatandaşların hükümet üzerinde etkili olabileceklerine kadınlardan daha fazla inanmaktadırlar. Politik yeterlik düzeyinin en yüksek olduğu grup ise üniversite mezunu orta yaşlı ve yüksek gelire sahip erkekler olarak saptanmıştır (Campbell vd. 1959).

Siyasal katılım, yurtdışında 1920’li yıllardan beri araştırılan bir konudur. Katılımla ilişkisi araştırılan pek çok değişkenin disiplinler arası bir

anlayışla sunulduğu bu çalışmaların Türkiye'deki eksikliği, alanyazın incelendiğinde görülebilmektedir.

Bu çalışmadaki amaç, 'politik bilimler için psikoloji yapmaktan' ziyade, siyasal katılımı bir hareket noktası olarak değerlendirip siyasal katılımdaki değişmeye demografik (cinsiyet ve eğitim) ve psikolojik (kontrol odağı ve politik yeterlik) değişkenlerin katkısını yordayabilmek, ayrıca bu değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemektir. Greenstein'in (1969) sosyal özellikler ve psikolojik özellikler üzerine yaptığı tespit bu araştırmanın değişkenlerinin seçilmesinde etkili olmuştur. Greenstein'a göre, psikolojik özelliklerin dışında kalan özellikler, psikolojik özellikleri doğurabilir ve zaman zaman onlardan daha önemli hale gelebilir. Bu nedenle, sosyal davranış araştırma üzere yola çıkan bir araştırmacının bu iki özellik grubunu birbirinin tamamlayıcısı olarak ele alması gerekir.

Hareket noktası olarak kabul edilen siyasal katılımı ilgili alanyazın incelendiğinde, kontrol odağının ve politik yeterliliğin yanı sıra eğitim ve cinsiyet değişkenlerinin de katılımı ilişkisine dair bulgulara sıkça rastlanmaktadır. Ancak bu değişkenlerin birlikte ele alındığı ve siyasal katılım tartışıldığı araştırmalar oldukça sınırlıdır (Cohen vd. 2001). Aşağıda, anılan çerçevedeki araştırmanın temel soruları sıralanmıştır.

- 1-Siyasal katılım düzeyi eğitim düzeyi ve cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
- 2-Siyasal katılım, demografik ve psikolojik değişkenlerden yordamakta mıdır?
- 3-Kontrol odağı ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlar cinsiyet ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
- 4-Politik yeterliğin içsel ya da dışsal oluşu cinsiyet ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
- 5-Politik yeterlik, kontrol odağının alt boyutlarından yordamakta mıdır?

Yöntem

2006 yılında yürütülen araştırma, nicel bir çalışma olup iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada, siyasal katılımı ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından bir ölçek geliştirilmiş ve ayrıca Campell vd. (1991) tarafından geliştirilen ve Niemi vd. (1991) tarafından yeni maddeler ilave edilen Politik Yeterlik Ölçeği Türkçe'ye çevrilerek faktör analizleri ve güvenirlik çalışması yapılmıştır.

İkinci aşamada siyasal katılım düzeyi cinsiyet, eğitim, psikolojik kontrol odağı ve politik yeterlik bağlamında incelenmiş, ayrıca kontrol odağı ve politik yeterlik arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın bir diğer değişkeni olan kontrol odağına dair ise Dağ (2002) tarafından geliştirilen Kontrol Odağı ölçeği kullanılarak veri toplanmıştır.

Örneklem ve Çalışma Grubu

Araştırmanın ön aşamasında öncelikle, Politik Yeterlik Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak amacıyla 2006 yılında Ankara'da yaşayan ilköğretim, lise ve üniversite mezunu kadın ve erkekler evreninden bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Bu örneklem grubunda 151 kadın ve 163 erkek olmak üzere toplam 314 katılımcı bulunmaktadır. Geçerlik-güvenirlik çalışmasına katılan katılımcıların yaşları 23-53 arasındadır (Ort=36.13, SS=8.77). Ön çalışmaya katılan katılımcıların cinsiyetleri ve eğitim durumları Tablo 2'de gösterilmiştir.

İkinci aşama ise 2006 yılında Ankara'da yaşayan ilköğretim, lise ve üniversite mezunu kadın ve erkeklerden oluşan 242 kişilik bir örneklem üzerinden yürütülmüştür. Bu örneklemin 130'unu erkekler, 112'sini kadınlar oluşturmaktadır. İkinci aşamaya katılan katılımcıların yaşları 23-53 arasındadır (Ort=35.90, SS=9.22). İkinci aşamada kullanılan 242 verinin 146'sı ön aşamada politik yeterlik analizleri için toplanan verilerden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan ölçekler, araştırmacı tarafından geliştirilen Siyasal Katılım Ölçeği, araştırmacı tarafından geçerlik-güvenirlik analizleri yapılan

Politik Yeterlik Ölçeği ve Kontrol Odağı ölçeğidir. Ayrıca, demografik değişkenleri ölçmek üzere araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Aşağıda, anılan ölçeklerle ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Bulgular

Öncelikle araştırmada yer alan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini test etmek amacıyla tüm değişkenler için Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmanın tüm değişkenlerinin birbiriyle anlamlı düzeyde ilişkili oldukları tespit edilmiştir.

Korelasyon katsayılarından hareketle, araştırmada ele alınan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisini belirgin hale getirmek ve birbirlerini yordayıcı güçlerini açığa çıkarmak üzere bir dizi analiz gerçekleştirilmiştir.

Siyasal Katılma İlişkin Bulgular

Bu bölümde, siyasi katılım düzeyinin eğitim düzeyi (ilköğretim, lise, üniversite) ve cinsiyete (kadın ve erkek) göre fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular açıklanmıştır. Siyasi katılım puanları, toplam puanların madde sayısına bölünmesiyle elde edilmiştir. Ortalamalar arasındaki farklara dair analizler, faktörlü desene uygun varyans analizi tekniği ile yapılmıştır.

Yapılan analizlerde siyasi katılım düzeyi üzerinde cinsiyetin temel etkisinin anlamlı olduğu, buna karşın, eğitimin temel etkisi ve eğitim ve cinsiyetin ortak etkisinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Cinsiyet temel etkisine dair ortalamalar incelendiğinde erkek katılımcıların (Ort=.52) kadın katılımcılara (Ort=.32) oranla daha fazla siyasi katılım düzeyine sahip oldukları görülmüştür.

Demografik değişkenlerin (cinsiyet ve eğitim), kontrol odağının alt boyutlarının (kişisel kontrol, şansa inanma, kadercilik, adil olmayan dünya inancı, çabalamanın anlamsızlığı) ve politik yeterliğin alt boyutlarının (içsel ve dışsal) politik katılım düzeyini yordama gücünü incelemek amacıyla Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır

Bütün değişkenler analize dahil edildiğinde siyasal katılım düzeyi, yordayıcı değişkenler tarafından %18.2 oranında yordanmaktadır (F(9,232)=5.74).

Yani eğitim düzeyi ve cinsiyetin, siyasal katılımı yordama gücü vardır. Öte yandan, içsel politik yeterlik ($\beta=.28$, $t=4.41$, $p<.001$) ile dışsal politik yeterliğin ($\beta=.13$, $t=2.01$, $p<.05$) anlamlı katkıda bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla hem içsel hem de dışsal politik yeterliğin siyasal katılımı yordama gücü olduğu söylenebilir.

Kontrol Odağına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, kontrol odağının alt boyutlarının cinsiyet (kadın ve erkek) ve eğitim düzeyine (ilköğretim, lise, üniversite) göre fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Kontrol odağı ölçeğinin toplam puanı ile söz konusu değişkenlerin ortalamaları arasındaki fark incelenmiş ancak anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bunun üzerine, toplam puanla değişkenler arasındaki korelasyonun, ölçeğin alt boyutlarından kaynaklanabileceği düşünülerek alt boyutların analize tabi tutulmalarına karar verilmiştir. Bundan sonraki analizler alt boyutlar kullanılarak yapılmıştır. Kontrol odağı ölçeğinin her bir alt boyutu bir ölçek gibi düşünülmüş ve içsel kontrol inancını temsil eden kişisel kontrol boyutuyla, dört farklı davranış alanında dışsal kontrol inancını temsil eden boyutlar üzerinden faktörlü desene uygun çokdeğişkenli (multivariate) varyans analizi yapılmıştır.

Tüm alt boyutlar üzerinde sadece kadercilik alt boyutunda eğitim düzeyinin temel etkisi anlamlı bulunmuştur (F(2-242)=5.93 ; $p<.05$).

Eğitimin temel etkisine dair ortalamalar arasındaki farklar Tukey Cramer testi ile test edilmiştir. İlköğretim mezunu (I-J=.48, $sd=236$, $p<.05$) ve lise mezunu (I-J=.45, $sd=236$, $p<.05$) olan katılımcıların kadercilik inançları, üniversite mezunlarından daha yüksek bulunmuştur.

Öte yandan, adil olmayan dünya inancı üzerinde cinsiyetin temel etkisi anlamlıdır (F(2-242)=8,21; $p<.05$). Cinsiyet temel etkisine dair ortalamalar incelendiğinde ise, erkek katılımcıların (Ort=2.66) kadın katılımcılara

(Ort=2.99) oranla daha fazla adil olmayan dünya inancına sahip oldukları görülmüştür.

Politik Yeterliğe İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Politik Yeterlik alt boyutlarının eğitim düzeyi ve (ilköğretim, lise, üniversite)cinsiyete (kadın ve erkek) göre fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İlgili veriler, varyans analizi ile incelenmiştir.

İçsel Politik Yeterliğin Cinsiyet ve Eğitime Göre Farkına İlişkin Bulgular

İçsel politik yeterlik üzerinde cinsiyet temel etkisi ($F(1-242)=5.18$; $p<.05$) ve eğitim temel etkisi ($F(2-242)=10.79$; $p<.001$) anlamlıdır. Buna karşın, cinsiyet ve eğitim ortak etkisi anlamlı değildir. Cinsiyet temel etkisine dair ortalamalar incelendiğinde, erkek katılımcıların (Ort=12.98) kadın katılımcılara (Ort=11.42) oranla daha fazla içsel politik yeterliğe sahip oldukları görülmüştür.

Eğitimin temel etkisine dair ortalamalar arasındaki farklar, Tukey Cramer testi ile test edilmiştir. Üniversite mezunu olan katılımcıların içsel politik yeterlikleri ilköğretim mezunu olan ($I-J=3.73$, $sd=236$, $p<.05$) ve lise mezunu olan ($I-J=2.67$, $sd=236$, $p<.05$) katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur.

Dışsal Politik Yeterliğin Cinsiyet ve Eğitime Göre Farkına İlişkin Bulgular

Dışsal politik yeterlik üzerinde eğitim temel etkisi ($F(2-242)=12.964$; $p<.001$) anlamlıdır. Buna karşın, cinsiyet temel etkisi ve cinsiyet ve eğitim ortak etkisi anlamlı değildir.

Eğitimin temel etkisine dair ortalamalar arasındaki farklar Tukey Cramer testi ile test edilmiştir. Lise mezunu ($I-J=2.24$, $sd=236$, $p<.05$) ve üniversite mezunu ($I-J=3.35$, $sd=236$, $p<.05$) olan katılımcıların dışsal politik yeterlikleri, ilköğretim mezunu olan katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur.

Politik Yeterlik Düzeyinin Kontrol Odağının Alt Boyutlarından Yordanmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde politik yeterlik düzeyinin kontrol odağının alt boyutlarından yordanmasına ilişkin bulgular sunulmuştur.

İçsel Politik Yeterliğin Yordanmasına İlişkin Bulgular

Kontrol odağının alt boyutlarının içsel politik yeterliği yordama gücünü incelemek amacıyla Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır.

Bütün değişkenler analize dahil edildiğinde içsel politik yeterlik %15 oranında yordanmaktadır ($F(7,234)=6.057$). Analizlere ilk aşamada dahil edilen değişkenlerden cinsiyet ve eğitimin β değerlerini incelediğimizde cinsiyet ($\beta=.14$, $t=2.305$, $p<.05$) ve eğitim ($\beta=.280$, $t=4.57$, $p<.01$) değişkenlerinin anlamlı katkıda bulunduğu görülmektedir. İkinci aşamada analize dahil edilen kontrol odağının alt boyutlarının β değerleri incelendiğinde ise kadercilik alt boyutunun ($\beta=-.192$, $t=-2.779$, $p<.01$) anlamlı katkıda bulunduğu görülmektedir. Yani kadercilik alt boyutu içsel politik yeterliği yordama gücüne sahiptir.

Dışsal Politik Yeterliğin Yordanmasına İlişkin Bulgular

Kontrol odağının alt boyutlarının dışsal politik yeterliği yordama gücünü incelemek amacıyla Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır.

Bütün değişkenler analize dahil edildiğinde dışsal politik yeterlik %13 oranında yordanmaktadır ($F(7, 234)=4.80$). Hiyerarşik regresyonun ilk aşamasında denkleme girilen cinsiyet ve eğitim değişkenlerinin blok olarak yaptıkları katkı ($R^2=.09$, F değ (2, 239)=12.53, $p<.001$) anlamlıdır. Analizlere ilk aşamada dahil edilen değişkenlerden cinsiyet ve eğitimin β değerlerini incelediğimizde eğitim ($\beta=.306$, $t=4.96$, $p<.01$) değişkeninin anlamlı katkıda bulunduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi, dışsal politik yeterliği yordama gücüne sahiptir. İkinci aşamada analize dahil edilen kontrol odağının alt boyutlarının β değerleri incelendiğinde ise kişisel kontrol alt boyutunun ($\beta=-.133$, $t=-2.158$, $p<.05$) anlamlı katkıda bulunduğu görülmektedir. Kişisel kontrol alt boyutu dışsal politik yeterliği yordama gücüne sahiptir.

Tartışma

Daha önce de belirtildiği üzere, bu çalışmanın amacı siyasal katılım düzeyi ile eğitim, cinsiyet kontrol odağı ve politik yeterlik düzeyi arasındaki ilişkileri incelemektir.

Anılan araştırmada önce, siyasal katılımın araştırılmaya dahil edilecek sınırları belirlenmiştir. Yerelde ve genelde oy verme davranışı başta olmak üzere egemen sistem içerisinde “kabul edilebilir” olan ve hatta sistemin devamı için gerekliliğine inanılan, dolayısıyla geleneksel olarak nitelenen pek çok siyasal katılım davranışının yanında, egemen sistem tarafından yasal sınırlar içerisinde “kabul edilemez” olan ve “geleneksel olmayan” şeklinde nitelenen davranış şekilleri siyasal katılımı ölçmek üzere kullanılmıştır. Öte yandan, yalnızca doğrudan değil, dolaylı olarak politikayla ilgilenmek veya politika hakkında konuşmak da siyasal katılım kapsamında değerlendirilmiştir. Zira, politik ilginin siyasal eylemi dolayımamada önemli bir etkisinin olduğu bilinmektedir. Siyasal katılımın ölçülmesinde, yapılan alanyazın taramasından yararlanılmıştır. Soruların tümü-özellikle yurtdışında-seçimler öncesinde ya da seçimler sonrasında bağımsız araştırma merkezleri ya da akademik kürsüler tarafından yapılan geniş ölçekli seçmen çalışmalarında kullanılan sorulardan derlenmiştir.

Ekonominin bir üst yapı olarak tarih boyunca oynadığı belirleyici rol, kadının ve erkeğin üretim sürecine katılım şekillerini de belirlemiştir. Bu belirleniş ise ev dışına zorunlu olarak çıkan kadınların kendi geçimlerini sağlayarak yeni bir statü kazanmaları ve kamusal alana daha fazla katılmaları yönünden olumlu bir sonuç doğurmuştur. Her ne kadar sanayileşmenin hızlı gelişiminden doğan kurallar gereksinimi, yasalar yapılmasının önünü açmışsa da kadınların siyasal haklarını elde etme ve bu yasalarda kendilerine yer bulma mücadeleleri sancılı olmuştur. Egemen olan sınıfların ideolojileri tarafından belirlenen siyasal kültür kimi zaman kadını din baskısı altında tutmuş, kimi zaman savaş dönemlerinin işgücü yoksunluğunda emeğinden faydalandığı kadına siyasal haklar tanımıştır. Üretim sürecine girdikleri zaman bile kadınların asıl görevlerinin ailede yeniden üretimi sağlamak olduğu, üretim sürecinde yer alan asıl unsurunsa erkekler olduğu kabul edilmiştir. Buna paralel

olarak, siyasal karar alma sürecinden sorumlu tutulanlar da genel olarak erkeklerdir. Bu durumun yansımaları siyasal partilerle örnekleme mümkündür. Kadın seçmenler için özel çalışma programları oluşturan partilerin seçmen çalışmalarında “kadın kolları” çalışmalarındaki ilk sırayı kadınla özdeşleşen ev ziyaretleri ve “hayır işleri” almaktadır. Sosyolojik olarak analiz edilebilen gerçeklik, psikolojik yapıyı da belirlemektedir. Bu üretim ilişkilerinin binyıllardır içselleştirildiği düşünüldüğünde kadınların büyük çoğunluğunun siyasal yaşama katılım konusundaki çekimserlikleri de anlaşılacaktır.

Öte yandan, cinsiyet açısından siyasal katılım düzey ve türleri arasındaki farkı ihtiyaç kuramına göre değerlendirdiğimizde, sadece cinsiyetin değil; değer ve tutumların oynadığı rolün de etkisinden bahsetmek mümkündür. Farklı ekonomik sınıflardan kadınlar arasında alt SED’e mensup işçi kadınların oy verme oranlarının üst SED’e mensup kadınlardan daha yüksek oluşu, bu kadınların politik yaşamdaki kontrollerinden memnun olmamalarıyla ve politik farkındalıklarının yüksek olmasıyla açıklanabilir.

Eğitim açısından siyasal katılım incelendiğinde ise benzer bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Sözkonusu çalışmada, eğitimin siyasal katılım üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu söylemek mümkün değilken dolaylı bir etki yaptığını söyleyebiliriz. Zorunlu eğitim çağından sonra gelen üniversite eğitimi, ülkemizde genellikle meslek edinme aracı olarak tercih ediliyor olsa da eğitimle birlikte kazanılan siyasal kültür, siyasal bilgi, kendine güven duygusu, ders dışı etkinliklerde bir araya gelme ve kendini ifade edebilme becerisi, toplumsal cinsiyet rollerini öğrenme biçimleri katılımı arttırıcı unsurlar olarak görev yapabilmektedir. Okul ortamında edinilen bu tür becerilerin yanı sıra, eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin toplumda belirli meslekleri edinmiş olmaları, siyasal eylemin gerektirdiği zaman ve parayı ayırmalarını beraberinde getirirken, katılımın zeminini hazırlamaktadır. Bununla birlikte, eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin sosyal çelişkilerin farkında olma olasılığı daha yüksektir. Bu da onların siyasal katılımını arttırır. Ancak, siyasal çelişkilerin farkında olmanın, edinilen siyasal kültürle çok yakından ilişkili olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Okulların, egemen ideolojinin şekillendirdiği toplumsal ve siyasal bilgiyi öğretirken, ilerleyen yıllarda toplumda kabul görece davranış biçimlerini çocuklara kazandırma kurumları olduğu varsayıldığında eğitim

düzeinin değil, eğitimle birlikte edinilen ve yukarıda sayılan özelliklerin siyasal katılımı dolaymladığı düşünölmelidir.

Eğitim, gelir düzeyi gibi sosyolojik yapıların öz yeterlik ve özsaygı gibi psikolojik süreçlerle ilişkisi kişinin politik yeterliğini etkiler (Renshon, 1974). Campbell vd. (1959) ve Lane (1961), erkeklerin politik yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan, Abramson vd de (1987) da politik yeterlik düzeyiyle eğitim arasında güçlü bir ilişki bulmuşlardır. Politik yeterlik düzeyinin en yüksek olduğu grup ise üniversite mezunu orta yaşlı ve yüksek gelire sahip erkekler olarak saptanmıştır. Yapılan analizlerde, araştırma bulgularıyla tutarlı bir sonuca ulaşılmıştır. Politik yeterlik boyutlarının cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından farklılık göstermesi, bu iki boyutun ayrı ayrı ele alınmasının önemini vurgulamaktadır. Psikolojik yapıyı belirleyen politik yapı, kendisini içsel olarak yeterli görürken kendisi dışındaki politik sistemin işleyişine katkıda bulunamayacağı inancının bireyde doğmasına yol açmış olabilir. Elbette bu türden bir genellemeye gitmek için farklı değişkenlerin ilişkilerin incelendiği pek çok araştırmaya ihtiyaç vardır.

Bazı araştırmalar içsel kontrol odağının siyasal katılımı ilişkili olduğunu vurgularken (Carmines, 1980) bazı araştırma bulgularıyla dışsal kontrol odağının siyasal katılımı etkilediği yönündedir (Renshon, 1974). Yapılan araştırmada, kontrol odağının bütün olarak siyasal katılımı yordama gücünün olmadığı bulunmuştur. Ancak yukarıda anılan değişkenlerin siyasal katılım üzerinde yaptığı dolaylı etkinin, kontrol odağı ve siyasal katılım arasındaki ilişki bakımından da geçerli olduğu düşünülmektedir. Bu bulguyu destekler nitelikte, Cohen vd. (2001) de, yapısal eşitlik modelini kullanarak yaptıkları araştırmada kontrol odağının psikolojik yönelim (psychological involvement) ile ilişkiliyken aktif siyasal katılım ile ilişkisinin olmadığını bulmuşlardır. Bununla beraber, daha sonra tartışılacağı gibi, siyasal katılımı ilişkisi olan politik yeterliğin kontrol odağı ile ortak bir kuramsal dayanağı olduğu gibi, araştırma bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir.

Alanyazında siyasal katılımı en fazla ilişkilendirilen kavram olan politik yeterliğin, gerek içsel gerekse dışsal yeterlik boyutlarını politik katılımı yordama gücünün yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak Rehnsen'in (1974)

politik yeterlikle ilgili tespitini bir kez daha vurgulamakta yarar vardır. Ona göre politik yeterlik, tek başına siyasal katılımı arttıran bir güdü olmaktan çok, katılımı olası hale getiren bir tutum olarak görülmelidir. Nitekim, yapılan araştırmalara ve anılan araştırmadaki bulgulara göre siyasal katılım bir tek değişkenden etkilenmemekte, psikolojik faktörlerin yanı sıra, durumsal faktörler de katılımı etkileyebilmektedir.

Adil olmayan dünya inancı, Dağ (1991) tarafından, siyasal kontrolle ilgili maddelerin toplandığı ve “siyasal kontrol” olarak adlandırılan bir altboyut olarak nitelenmiştir. Dağ, 2002’de yaptığı çalışmasında adil olmayan dünya inancı altboyutunun faktör puanları arasında kadınlar ve erkekler arasında anlamlı fark tespit etmemiş, alanyazında de bu konuda tutarlı bir sonuç olmadığını bildirmiştir. Doise ve Staerklé’a, (2002) göre ise, zengin çocuklar yoksul çocuklardan, erkekler kadınlardan daha fazla içsel kontrole sahiptirler.

Anılan araştırmada, kontrol odağının alt boyutlarıyla cinsiyet ve eğitim arasındaki ilişki incelendiğinde, kadercilik altboyutu üzerinde eğitimin etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. İlköğretim ve lise mezunu katılımcıların kadercilik inançları, üniversite mezunlarından daha yüksektir. Diğer yandan, adil olmayan dünya inancında cinsiyet temel etkisi anlamlıdır. Erkekler, kadınlara oranla daha fazla adil olmayan dünya inancına sahiptirler. Sosyal öğrenme kuramına göre, kişisel kontrol, kişisel özellikler ve daha önceden yaşanmış deneyimlerin ilişkisinden doğan bir beklentiyi yansıtır. Öte yandan, bireyin eylemlerindeki kontrol hissi, onun sosyal statüsünden ya da ait olduğu kategorilerden etkilenir. Bulguları buradan hareketle yorumlamak gerekirse din olgusunun etkisini hissettirdiği toplumlarda, dini inancın belkemiği olan kadercilik inancının hakim olması beklendik bir sonuçtur. Öte yandan, bilimsel düşüncenin ve neden-sonuç ilişkilerinin öğrenilmesi genellikle akademik eğitimle mümkün olduğundan kadercilik inancının yüksek eğitim almış kişiler arasında kabul görmemesi de beklendik bir sonuç olarak kabul edilebilir. Alınan puanların cinsiyetler açısından farklılığı ise yine bireyin sosyal statüleri ve geçmiş öğrenmeleri açısından incelenebilir. Dağ’ın (1991) siyasal kontrol olarak adlandırdığı ve adil olmayan dünya inancı olarak 2002’de genelleştirdiği bu alt boyutta erkeklerin daha yüksek puan almaları, yukarıda tartışılan

nedenlerle kendilerini siyasal hayatın dışında görmeleriyle ve bu konudaki kontrollerinin dışsal olmasıyla açıklanabilir.

Siyasal sistemin tutumlar ve inanışlara çift taraflı bir etki yapabileceği varsayılarak, teorik olarak birbirini tamamladığı düşünülen ve “yeterliği” ifade eden iki boyut, iki ayrı inanç sistemi ve tutum olarak ele alınmıştır. Çünkü, varolan siyasal sistemde siyasal süreçleri anlama ve bunlara katılabilme yeteneğine inanç mevcutken siyasal sistemin ya da politikacıların onları etkileme çabasında olan bireye karşı sorumlu olduğuna ve yurttaşların taleplerinin hükümeti etkileyebilme gücünde olduğuna dair inanç sosyal öğrenmelerden kaynaklı olarak varolmayabilir.

Bireyin siyasal sistemin işleyişi üzerindeki kontrol hissini ifade eden politik yeterliği incelerken, kavramın sosyal psikolojik kökeninden kaynaklı olarak kişisel kontrol hissi, kişisel kontrol isteği, kişisel yeterlilik gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. O halde politik yeterlik kavramı incelenirken, tek başına bir tutum olarak ele alınmamalı, yukarıda sayılan kavramların sosyo-politik alandaki yansıması olarak değerlendirilmelidir. Bu amaçla, politik yeterlikle yakından ilişkili olduğu düşünülen kontrol odağının politik yeterliği yordama gücü araştırılmıştır. Alanyazında her iki değişkenin ele alınarak aralarındaki ilişkinin doğrudan araştırıldığı bir çalışmaya rastlanamamıştır. Ancak anılan araştırmanın sonuçlarına göre, kontrol odağının alt boyutlarından kadercilik arttıkça, içsel politik yeterlik azalmakta; kişisel kontrol arttıkça dışsal politik yeterlik azalmaktadır. Bu anlamda, içsel kontrole sahip olan kişilerin içsel politik yeterliklerinin yüksek olduğunu söylemek mümkünken, bu kişilerin siyasal katılımlarının da yüksek olacağını söylenebilir. Öte yandan, içsel kontrole sahip kişilerin dışsal yeterliklerinin düşük olması yukarıda tartışıldığı gibi, sosyo-politik yapının olumsuz etkilerine bağlanabilir.

Eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş, grup üyeliği, aile, sosyal sınıf, meslek ve statü gibi demografik ve toplumsal değişkenlerin siyasal katılımı ilişkilerinin araştırıldığı çalışmalar çok fazla olmakla birlikte, psikolojik değişkenlerin birlikte ele alındığı araştırmalar çok sınırlıdır. Siyasal davranış araştırılırken yararlanılan sosyal psikolojik kavramlar yalnızca siyasal katılım çalışmalarında değil, siyasal tercih, parti yandaşlığı, partizanlığın kuvveti, siyasal

toplumsallaşma gibi konuları ele alan araştırmalarda da karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik araştırma ve kuramların politikada çıkarsamalarının oynadığı kilit rolü iki şekilde perdeye yansıtmak mümkündür. Bunlardan ilki, çoğulcu ve katılımcı burjuva demokrasilerinde siyasal iktidarın, devamlılığı için kendisini oraya taşıyan seçmenlerini memnun etme zorunluluğudur. Bunun için de seçmenlerinin, bilişsel, duygusal ve davranışsal süreçlerini anlamaya ihtiyaç duyar. Öte yandan, seçmenin (bireyin) siyasal iktidara ve toplumsal politikalara müdahil olabileceğini bilmesi, onu kendi oluşturduğu üst yapıyı değerlendirmeye ve ona yönelik bir tutum geliştirmeye götürür. Her iki durumda da Kağıtçıbaşı'nın (1998) belirttiği gibi sosyal bir sorumluluk taşıması gereken psikoloji bu anlamıyla, toplumsal ve siyasal yaşamın çözümlenmesinde sorumluluğunu sınırlı düzeyde yerine getirmektedir. Öte yandan, farklı toplumlarda değerler yönünden farklılaşma salt sosyal analizlerle anlaşılabilir. Birey düzeyinde tutumlar ve inançlar arasında karşılıklı ilişki içeren bu değişimlerin yine birey düzeyinde ele alınarak kültürel özellikler gözden kaçırılmadan yorumlanması gereklidir. Anılan araştırmanın değişkenlerinin seçiminde, toplumu etkileyen ve toplumdan etkilenen mikro yapılar (birey psikolojisi) ile makro yapıların (demografik ve sosyal değişkenler) davranış bağlamındaki etkileşimlerini anlama çabası etkili olmuştur.

Psikolojik ve demografik değişkenlerin siyasal katılıma etkisinin birlikte incelenmesinin yanı sıra, farklı iki psikolojik değişken olan kontrol odağı ve politik yeterlik arasındaki ilişki de ele alınmıştır. Asıl olarak kişisel kontrol kavramından temellenen pek çok değişkenin içinde yeterlik kavramı da bulunmaktadır (Dağ, 2002). Bu kavramlar zaman zaman birbirlerinin yerine de kullanılmaktadır (Rehnson, 1974). Değinilen durum, kavramların kuramsal dayanaklarının benzer olmasından kaynaklandığı gibi, bir belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Anılan değişkenlerin birlikte ele alınmalarının nedeni, bu belirsizliğe ışık tutma çabasıdır.

Sonuç

Araştırma tasarlanırken, pek çok farklı değişkenin etki ettiği düşünülen siyasal katılım davranışının anlaşılması hedeflenmiştir. Seçilen değişkenler, toplumun farklı kesimlerince ortak ve mutlak doğrular olarak kabul edilen bir takım yargıların (örneğin eğitim düzeyi arttıkça siyasal katılımın türlerinin farklılaşması ve düzeyinin artması ya da erkeklerin siyasetle daha fazla ilgilendikleri gibi) bilimsel yöntemle doğruluğunun sınanması yönündedir. Diğer taraftan, yaşantılar yoluyla edinilen ve kültürden kültüre değiştiği varsayılan bu tür yargıların bireysel psikolojik süreçler tarafından nasıl dolaymlandığını açığa çıkarmak da araştırmanın bir diğer amacıdır.

Yapılan analizlerde anılan tüm değişkenlerin siyasal katılımı anlamlı düzeyde ilişki içerisinde olduğu görülmüştür.

Siyasal katılımın cinsiyet ve eğitim düzeyi ile ilişkisine bakıldığında, yukarıda değinilen araştırma sonuçlarıyla tutarlı olarak, siyasal katılım düzeyi üzerinde cinsiyetin temel etkisi anlamlıdır ve kadınların siyasal katılım düzeylerinin erkeklerden daha düşüktür. Buna karşın, eğitimin temel etkisi ve eğitim ve cinsiyetin ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Ancak hiyerarşik regresyon analizlerine sonradan dahil edilen psikolojik değişkenlerin varlığıyla birlikte eğitim ve cinsiyetin etkileri anlamlı düzeyde fark göstermiştir. Bulgulara göre, hem demografik hem de psikolojik değişkenlerin varlığında siyasal katılım düzeyi %18 oranında yordayabilmektedir. Buna göre hem içsel hem de dışsal politik yeterlik, siyasal katılımı yordama gücüne sahip bir değişkendir. Bu bulgu, daha önce tartışıldığı üzere eğitim yoluyla edinilen bir takım sosyal ve psikolojik kazanımların siyasal davranışı belirleyebilme gücünü göstermesi açısından önemlidir.

Kontrol odağı değişkeninin alt boyutlarının cinsiyet ve eğitim düzeyine göre fark gösterip göstermediğine ilişkin olarak edinilen bulgular, sadece kadercilik alt boyutunda eğitim düzeyinin temel etkisinin anlamlı olduğu yönündedir. Buna göre, ilköğretim mezunu ve lise mezunu olan katılımcıların kadercilik inançları, üniversite mezunlarından daha yüksektir.

Öte yandan, adil olmayan dünya inancı üzerinde cinsiyetin temel etkisi anlamlıdır. Cinsiyet temel etkisine dair ortalamalar incelendiğinde ise, erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla daha fazla adil olmayan dünya inancına sahip oldukları görülmüştür.

Erkeklerin içsel politik yeterlik düzeyleri kadınlardan daha yüksekken, dışsal politik yeterlikte cinsiyet açısından fark gözlenmemiştir. Eğitim açısından incelendiğinde ise üniversite mezunlarının içsel politik yeterliklerinin ilköğretim mezunu olanlardan ve lise mezunu olanlardan daha yüksek olduğu, buna karşılık, lise mezunlarının ve üniversite mezunlarının ilköğretim mezunlarından daha fazla dışsal yeterliğe sahip oldukları tespit edilmiştir.

Son olarak politik yeterliğin kontrol odağının alt boyutlarından yordancı yordancı olmadığına ilişkin olarak edinilen bulgular, kadercilik alt boyutunun içsel politik yeterliği yordama gücüne sahipken kişisel kontrol alt boyutunun dışsal politik yeterliği yordama gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Siyasal olayların davranışsal boyutta incelenmesi 20.yy'ın ikinci yarısından sonraya rastlar (Öztekin, 2003). O tarihten itibaren sürdürülen çalışmalar, karşımıza batı kökenli çok geniş bir alanyazın çıkarmaktadır. Öte yandan, ülkemizde sistematik siyasal katılım araştırmalarının tarihinin çok kısa oluşu, boylamsal çalışmaların azlığı, politik tutum gibi tekrar tekrar analiz edilmesi gereken bir konuda çeşitli zorluklar yaratmaktadır. Geniş ölçekli olarak yapılması gereken bu türden bir araştırma sınırlılıkları itibariyle az sayıdaki örnekleme kapsamıştır.

KAYNAKÇA

- Abramson, P.R., Aldrich, J.H. & Rohde, D.W. (1987). *Change and Continuity in the 1984 Elections*. (Revised ed.). USA: CQ Pres.
- Almond, G.A. & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. USA: Princeton University Press.
- Axford, B. & Rosamond, B. (1997). Political participation. Axford, B., Browning, G.K., Higgins, R., Rosamond, B.ve Turner J. (Eds.). *Politics-An Introduction*. UK:Routledge.
- Bar-Tal, D. (2002). The social psychological legacy for political psychology. Renwick Monroe, K. (Ed.). *Political Psychology*. London: Lawrence-Erlbaum Associates-Publishing.

- Baron, R.A. & Byrne, D. (2000). *Social Psychology*. (9th Ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Baykal, D. (1968). Siyasal katılma: Bir davranış incelemesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.
- Benett, L.L. & Benett, S.E. (1989). Enduring gender differences in political behavior: The impact of socialization and political dispositions. *American Politics Quarterly*, (17), 105-122.
- Brady, H.E. (1991). Political participation. Robinson, J.P., Shaver, P.R. ve Wrightsman L.S. (Eds.). *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. London: Measures of Social Psychological Attitudes Series, No:1, Academic Press Inc. 737-801.
- Campbell, A., Converse, P.E., Miller, W.E. & Stokes, D.E. (1969). The sense of political efficacy: Some roots and consequences. Rieselbach, L.H. ve Balch, G.I. (Eds.). *Psychology and Politics-An Introductory Reader*. UK: Holt, Rinehart and Winston, 205-210.
- Campbell, A., Gurin, G. & Miller, W.E. (1959). Sense of political efficacy and political participation. Eulau, H., Eldersveld S.J. ve Janowitz, M. (Eds.). *Political Behavior: A Reader in Theory and Research*. USA: The Free Press. 171-173.
- Campbell, A., Gurin, G. & Miller, W.E. (1991). Political Efficacy Scale. Robinson, J.P., Shaver, P.R. ve Wrightsman L.S. (Eds.). *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. London: Measures of Social Psychological Attitudes Series, No:1, Academic Press Inc. 424-427.
- Capdevila, R. (2000). Motherhood and political involvement: The Construction of gender and political identities. *Feminism & Psychology*, 10 (4), 486-491.
- Carmines, E.G. (1980). A competence theory versus need theory of political involvement. Kourvetaris, G.A. ve Dobtatz, B.A. (Eds.). *Political Sociology: Readings and Research in Theory*. New Burnswich: Transaction Books, 121-132.
- Cohen, A., Vigoda, E. & Samorly, A. (2001). Analysis of the mediating effect of personal-psychological variables on the relationship between socioeconomic status and political participation: A structural equations framework. *Political Psychology*, 27 (4), 778-867.
- Conover, P.J. & Sapiro, V. (1993). Gender, feminist consciousness and war. *American Journal of Political Science*, 37 (4), 1079-1099.
- Çam, E., (1977). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul Güryay Matbaacılık.

- Dağ, İ. (1991). Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi*, 7 (26), 10-16.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 77-90.
- Elster, J. (1993) *Political Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Danziger, J.N. (1998). *Understanding the Political World: A Comparative Introduction to Political Science*. (4th Ed.). UK: Longman.
- Doise, W. & Staerklé, C. (2002). From social to political psychology: The societal approach. Monroe, K.R. (Ed.). *Political Psychology*. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publ.
- Greenberg, A. (1998). *Deconstructing the Gender Gap*. Harvard University, Kennedy School of Government, Politics Research Group. Retrieved, March 20, 2002 from the World Wide Web: <http://www.ksg.harvard.edu/prg/greenb/gengap.htm>
- Greene, S. & Elder, L. (2001). Gender and psychological structure of partisanship. *Women & Politics*, 22 (2), 63-84.
- Greenstein, F.I. (1969). Personality and politics: Problems of evidence, inference and conceptualization. Lipset, S. (Ed.). *Politics and the Social Sciences*. London: Oxford University Press, 163-185.
- Güneş-Ayata, A. (1993). Türkiye'de kadının siyasete katılımı. Tekeli, Ş. (2nd Ed.). *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 293-312.
- Hansen, S.B. (1997). Talking about politics: gender and contextual effects on political proselytizing. *The Journal of Politics*, 59 (1), 73-103.
- Hillygus, S. (2005). The Missing Link: Exploring the Relationship Between Higher Education and Political Engagement. *Political Behaviour*, 27 (1), 25-47.
- Howell, S.E. & Day, CL. (2000). Complexities of the gender gap. *The Journal of Politics*, 62 (3), 858-874.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji-Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: YKY.
- Kalaycıoğlu, E. (1986). Siyasal katılımın koşullarına genel bir bakış: Türkiye örneği. Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A.Y. (Eds.). *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*. İstanbul: Beta Basım-Yayım.
- Kapani, M. (2003). *Politika Bilimine Giriş*. (15th Ed.). Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Kinder, D.R. (1998). Opinion and action in the realm of politics. Gilbert, D.T., Fiske, S.T. ve Lindzey, G. (4th Eds.). *The Handbook of Social Psychology*. Boston: Mc Graw-Hill, 778-867.
- Kışlalı, A.T. (2003). *Siyaset Bilimi*. (10th Ed.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Lane, R. (1961). *Political Life-Why People Get Involved in Politics?*. (2nd Ed.), 209-217.
- Lefcourt, H.M. (1991). Locus of Control. Robinson, J.P., Shaver, P.R. ve Wrightsman L.S. (Eds.). *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. London: Measures of Social Psychological Attitudes Series, No:1, Academic Press Inc. 413-425.
- Leone, C. & Burns, J. (2000). The measurement of Locus of Control: Assessing more than eye?. *The Journal of Psychology*, 134 (1), 63-76.
- Mc Adam, D. (1992). Gender as a mediator of the activist experience : The case of freedom summer. *American Journal of Sociology*, 97 (5), 1211-1240.
- McClurg, S. D. (2003). Social Networks and Political Participation: The Role of Social Interaction in Explaining Political Participation. *Political Research Quarterly*, 56 (4),449-464.
- Milbrath, L.W. (1969). Political participation as a function of personal factors. Rieselbach, L.H. ve Balch, G.I. (Eds.). *Psychology and Politics-An Introductory Reader*. UK: Holt, Rinehart and Winston, 157-165.
- Niemi, R.G., Craig, S.C. & Mattei, F. (1991). Measuring internal political efficacy in the 1988 National Election Study. *American Political Science Review*, 85 (4), 1407-1413.
- Olsen, M. (1980). Political participation Kourvetaris, G.A. ve Dobtatz, B.A. (Eds.). *Political Sociology: Readings and Research in Theory*. New Burnswich: Transaction Boks, 110-119.
- Özbudun, E. (1975). Political participation in Turkey: Historical background and present problems. Akarlı E.D. ve Ben-Dar, G. (Eds.). *Political Participation in Turkey*. İstanbul: Boğaziçi University Publications, 33-60.
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş*. (4th Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rapoport, R.B. (1981). The sex gap in political persuading. *American Journal of Political Science*, 25, 32-48.
- Renshon, S.A. (1974). *Psychological Needs and Political Behavior-A Theory of Personality and Political Efficacy*. NY: The Free Pres.
- Rusciano, F.L. (1992). Rethinking the gender gap. The case of West German Elections, 1949-1987. *Comperative Politics*, 4, 335-357.

The Examination of Political Participation

- Sabucedo, J.M. & Cramer, D.C. (1991). Sociological and psychological predictors of voting in Great Britain. *The Journal of Social Psychology, 131* (5), 647-654.
- Scholzman, K.L., Burns, N. & Verba, S. (1994). Gender and pathways to participation: The role of resources. *The Journal of Politics, 56* (4), 963-990.
- Scholzman, K.L., Burns, N., Verba, S. & Donahue, J. (1995). Gender and citizen participation: Is there a different voice?. *American Journal of Political Science, 39* (2), 267-293.
- Tanilli, S. (1993). *Devlet ve Demokrasi*. (7th Ed.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Taylor, S.E., Peplau, L.A. & Sears, D.O. (2000). *Social Psychology*. (10th Ed.). N.Jersey: Prentice Hall: 451-477.
- Tekeli, Ş. (1988). *Kadınlar İçin*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Verba, S., Nie, N.H. & Kim, J. (1971). *The Modes of Democratic Participation: A Cross-Natioanl Comparision*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Verba, S., Scholzman, K.L. & Brady, H. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verba, S., Scholzman, K.L., Brady, H. & Nie, N.H. (1993). Citizen activity: Who participate? What do they say?. *American Political Science Review, 87* (2), 303-317.

International Journal of Educational Policies

ISSN: 1307-3842

<http://ijep.icpres.org>

<http://ojs.ijep.info>

